

Əsrlərin "Qızıl fit"li futbol hakimi

Bu gün Azərbaycan futbolçusu, tanınmış futbol hakimi Tofiq Bəhramovun 100 illik yubileyidir. Dünyaca tanınmış futbol hakimi 1925-ci il 29 yanvarda Ağdamda anadan olub. Futbolçu karyerasına 1940-cı ildə başlayan T.Bəhramov əvvəlcə "Spartak"ın (Bakı) gənclərdən ibarət komandasında çıxış edib. Sonra isə "Neftçi"yə dəvət olunub. O, futbolçu kimi təkcə Azərbaycan çempionatında iştirak edib.

Müasirlərinin dediyinə görə, Tofiq əsas oyunçu olmasa da, komandanın kapitanı kimi hakimlərlə daha çox mübahisə etməsinə görə digər oyunçulardan fərqlənib. Lakin onun futbolçu karyerası istədiyi kimi alınmayıb. Ayağından aldığı zədə karyerasına erkən son qoyması ilə nəticələnib.

Bununla belə, futbolun vurğunu olan Tofiq Bəhramov sevimli məşğuliyyətdən ayrılmaq istəməyib və hakim kimi bu idman növündə öz fəaliyyətini davam etdirmək qərarına gəlib. 1951-ci ildən SSRİ çempionatının oyunlarına təyinat alıb, 1964-cü ildən isə beynəlxalq oyunları idarə etmək hüququ qazanıb. O, SSRİ-dən beynəlxalq çempionatları idarə edən ilk hakimlərdən olub. İki oyunda baş hakim, 6 oyunda isə yan xətt hakimi kimi çıxış edib. Dünya çempionatının final oyununa düşmək üçün T.Bəhramova cəmi iki beynəlxalq oyunu idarə etmək kifayət edib. İndiki zamanda isə bu, qətiyyətin mümkün deyil. O, Nikolay Latışevdən sonra dünya kubokunun final mərhələsində hakimlik etmiş ikinci, Avropa kubokunun final oyununu idarə edən birinci sovet hakimi olub.

DÇ-1966-nın oyunları həmyerlimizi futbolla maraqlanan hər kəsə tanıtdırdı və Tofiq Bəhramovun adını tarixə əbədi yazdı. Həmin turnirin finalı mundialın bütün tarixi ərzində ən maraqlı və dramatik oyunlardan biri oldu. T.Bəhramov matçın yan xətt hakimi idi. Əsas vaxt heç-heçə (2:2) başa çatdığından qalibi müəyyənləşdirmək üçün 30 dəqiqə əlavə olundu. 110-cu dəqiqədə ingilislərin hücumçusu Herst topu almanların qapısına göndərir. Top dirəyə dəyib yerə düşür. Oyunun baş hakimi, İsveçrəli Dinst topun uçuş trayektoriyasını görmədiyindən özünü itirir. Lakin dərhal

59 il öncə verdiyi qərarla Tofiq Bəhramov ingilislərin də ürəyində əbədi heykəlini ucaldıb

oyunun bütün taleyini üzərinə götürəcək adamı tapır. Dinst özünün yanxətt köməkçisinə işarə edərək son sözü onun deyil, köməkçisi - azərbaycanlı hakim T.Bəhramovun deyəcəyini göstərir. O isə bayrağı yelləyərkən mərkəzi göstərməklə ingilislərdə sevinc, almanlarda isə qəzəb doğurur. Almanlar onu əhatəyə alaraq bu qərara etiraz edirlər, lakin T.Bəhramov fikrindən dönmür. Oyun davam edir, hakimin əlavə vaxtın bitdiyini bildirən fitinə az qalmış Herst bu oyun ərzində özünün üçüncü qolunu vurur. Oyun 4:2 hesabı ilə İngiltərənin xeyrinə başa çatır.

Oyundan sonra İngiltərə Kraliçası T.Bəhramova "Qızıl fit"i (o vaxtdək bu mükafat yalnız meydan hakimlərinə verildi) və "Qızıl ilahə"nin kiçik modelini təqdim edir. Bu gün yeni "Uembli" stadionunun muzey vitrinlərinin birində Tofiq Bəhramovun bürüncdən tökülmüş heykəli var.

2004-cü ildə vəfat edən ingilis yazıçısı Artur Hopkraft Azərbaycan arbitrinə özünün ən məşhur "Futbol adamı" kitabını həsr edib. Əgər azərbaycanlılar üçün Tofiq Bəhramov o zamandan bəri dünya çempionatının final oyununu idarə edən

hakim hesab olunursa, ingilislər üçün Metto Basbi, Alfom Remzi, Bobbi Mur, Bobbi Çarlton kimi futbol simvolları ilə bir sırada durur. Artur Hopkraft kitabında yazır: "Bəhramov bayrağını qaldıranda təkcə "Uembli" deyil, bütün İngiltərə onun ayaqları altında idi. Hamı fikirləşirdi: Bu nə istəyir? Ancaq üstündən 10 illərlə vaxt keçəndən sonra hamı başa düşdü ki, o, möcüzəli bir ölkənin, Azərbaycanın oğludur. Sonradan futbolçular mənə etiraf edirdilər ki, onlar özlərini yan xətt hakimini qaçıb qucaqlamaqdan zorla saxlayıblar. Onlara verilən bu hədiyyəyə görə yox, öz işini peşəkarcasına yerinə yetirdiyinə görə".

1970-ci ildə Meksikada keçirilən dünya çempionatında da T.Bəhramov 3 oyunda hakimlik edib. Bundan başqa, o, 1968-ci və 1972-ci illərdə keçirilən Avropa çempionatlarında, həmçinin qitələrarası kubokda ədaləti təmin edib. 1972-ci ildə UEFA kubokunun final matçı ("Vulverhempton"- "Tottenhem") da ona tapşırılmışdı.

Məşhur hakimimiz 1975-ci ildə fitlə vidalaşmış. Yenidən "Neftçi"yə qayıdan T.Bəhramov 3 il komandada ikinci məşqçi kimi fəaliyyət göstərmiş. Bütün dövrlər üçün ən yaxşı hakimimiz olan T.Bəhramov "Neftçi"nin rəisi vəzifəsində çalışmış. O, elmi fəaliyyətlə də məşğul olub. 20 ilə yaxın müddətdə Bədən Tərbiyəsi İnstitutunda və indi Bakı Slavyan Universiteti adlanan təhsil ocağında kafedra müdiri işləyib. T.Bəhramov AFFA yarananda federasiyanın baş katibi də olub.

Mərhum hakimimiz özündən sonrakı nəsillərə bir çox mənəvi sərvətlər qoyub. Onun "Kənddə futbol", "Futbola sevgi", "Hakim mərkəzi göstərir", "1001 matç" kitabları indi də futbolsevərlər tərəfindən böyük maraqla oxunur.

1993-cü ildə üçüncü dəfə infarkt keçirən Tofiq Bəhramov həyatla vidalaşmış. Üç il sonra ölkəmizin ən böyük idman qurğusu - Respublika stadionuna onun adı verilib. 2004-cü ildən isə arenanın önündə Tofiq Bəhramovun heykəli ucalır.

Elçin CƏFƏROV,
"Azərbaycan"